CONSTRUCȚIA CU DUBLĂ DEFINITUDINE ÎN LIMBA DE AZI ŞI ÎN LIMBA VECHE

ION GIURGEA
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române

1. Introducere

Proprietățile distribuționale şi semantice ale construcției N+Art.Def-*cel*-Modificator sunt în general cunoscute, deşi există încă dificultăți în formularea exactă a nuanțelor de sens. Totuşi, nu există o analiză sintactică uniform acceptată a acestei construcții. Voi încerca să ofer o analiză care să dea seama de toate proprietățile observate. Ideea centrală a acestei analize este că al doilea D(eterminant) din construcția cu dublă definitudine este o realizare specială a categoriei funcționale Dem(onstrativ), un nivel al proiecției extinse a numelui din română plasat imediat sub D (cf. *disputa aceasta pe idei*); *cel* este un demonstrativ aplicat unei proprietăți, indicând familiaritea cu referentul identificabil prin intersecția proprietăților [[GN]] şi [[Modificator]]; faptul că această denotație se raportează la ambii termeni GN şi Modificator se traduce sintactic prin selectarea, de către *cel*, a unei relative reduse şi deplasarea subiectului ei la SpecDem[1].

Ipoteza că primul membru al construcției este un GN şi nu un GD (construcția având, aşadar, un singur nivel D) este susținută de existența în limba veche a unor construcții fără doi determinanți, în care *cel* introduce GD şi pare a fi legitimat prin asocierea cu un modificator în acelaşi fel ca în construcția N+def-*cel*-Modificator.

2. Proprietăți distribuționale (în limba de azi)[2]

(i) *cel* e urmat în general de un adjectiv, dar sunt admise şi GPrep (cu condiția să nu fie complemente) şi, mai rar, relative:

(1) a. casa cea de piatră (Cornilescu 2004)
b. fata cea fără noroc
c. *dependența cea de părinți
(2) a. poveştile cele despre care tot vorbeam
(OK potrivit lui Cornilescu 2007)
b. *soldații cei care luptă sunt epuizați (* potrivit lui Grosu 1994)
c. băiatul cel care a plecat (Alexiadou şi Marchiş 2009)

[1] Exclud din discuție construcția N-def-*cel*-Comparativ, unde *cel* este formant al superlativului, un element cu alte proprietăți (vezi Giurgea 2013; Cornilescu şi Giurgea 2013).
[2] Aceste proprietăți sunt semnalate în Cornilescu (2004), Cornilescu şi Giurgea (2013).

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

d. Toți băieții cei care poartă acest nume sunt duşi cu alai prin sat (http://www.mami.ro/nume-de-copii/boboteaza-si-sfantul-ioan-botezatorul-2054138)
e. Respect pentru băieții cei care s-au alăturat joi seara Nordului (romanianultras.net/rapid-legia-varsovia-europa-league.html)

(ii) Adjectivele intensionale şi relaționale nu sunt admise; modificatorii trebuie să fie *intersectivi* (de unde ideea că avem de-a face cu o structură predicativă, de relativă redusă, vezi Cornilescu 2004; Alexiadou şi Marchiş 2009):

(3) a. *literatura cea beletristică
b. *invazia cea japoneză
c. *preşedinții cei foşti
d. *candidatul cel posibil
e. *omul cel biet

(iii) *cel* nu se poate repeta:

(4) a. *casa cea nouă cea mare
b. *țăranii cei bătrâni cei înțelepți

(iv) construcția e compatibilă doar cu articolul definit; demonstrativele sunt excluse (Grosu 1994):

(5) a. *casele acelea cele vechi
b. *acele case cele vechi

(v) Ordinalele şi adjectivele prenominale, cu excepția celor intensionale, sunt excluse:

(6) a. *al doilea copac cel bătrân
b. *primele zile cele grele
c. *singura fată cea săracă
(7) a. rochia lungă cea nouă
b. *lunga rochie cea nouă
(8) fosta soție cea nebună

(vi) Modificatorul introdus de *cel* nu poate fi urmat de (alte) adjective:

(9) a. casa veche cea frumoasă (Cornilescu şi Giurgea 2013)
b. *casa cea frumoasă veche

(vii) *Cel* poate apărea fie înainte fie după un genitiv sau [Prep+GD], pe când adjectivele fără *cel* precedă în mod obligatoriu aceşti constituenți, dacă nu sunt suficient de „grele”:

(10) a. rochia (cea nouă a) Mariei (cea nouă)
b. rochia (nouă a) Mariei (?? nouă)[1]

[1] Exemplul este mai acceptabil cu accent focal contrastiv pe adjectiv, *rochia Mariei NOUĂ,* vezi Giurgea şi Dobrovie-Sorin (2013).

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

3. Interpretare

Modificatorul poate fi atât restrictiv, cât şi nerestrictiv:

(11) a. Calculatorul CEL VECHI s-a stricat, nu cel nou (restrictiv)
b. fiul lui cel mic
c. [context: două persoane în faţa unui hotel, cu două valize, căutând ceva în primul, nu găsesc]: – Atunci deschide valiza cea mică! (Tasmowski 1994: 17)

(12) mama mea cea bună şi dragă (Manoliu 1993: 64) (nerestrictiv)

Construcţia este adesea folosită, în registrul literar, pentru a facilita lectura nerestrictivă a unui adjectiv postnominal (Giurgea 2005; Cornilescu şi Giurgea 2013); astfel, 13a pare preferabil lui 13b dacă este vorba de un castel cu o singură sală:

(13) a. Pe acolo am intrat în sala cea mare (a castelului)
b. Pe acolo am intrat în sala mare (a castelului)

(14) a. funcţionarii europeni cei bogaţi (± restrictiv)
b. funcţionarii europeni bogaţi (doar restrictiv)

O serie de exemple notate de Vasilescu (2009) se înscriu aici:

(15) a. Maneaua noastră **cea** de toate zilele (DV)
b. Nu se-ntâmplă însă nimic rău: ţăranii îşi lingeau degetele de plăcerea gustului **celui** straşnic. (M. Cărtărescu)
c. Eu nu pot să mai dorm, să mă concentrez la lecţii. În aceste condiţii disperate, gândul mi-a zburat spre dvs., revista **cea** alintătoare de suflete îndurerate (AS)
d. Acum, apăsat parcă de jenă, dl. Veroiu se simte dator să facă un film „just", unde înfierează, ce-i drept, fără mânie proletară, dictatura **cea** rea şi simpatizează cu intelectualul **cel** bun. (C. T. Popescu)

De pildă, în 15d, o lectură restrictivă ar însemna că este înfierată doar un anumit gen de dictatură, cea rea (sugerându-se că mai există şi alta care nu este rea) şi doar un anumit tip de intelectual, cel bun. În citirea nerestrictivă, cu care eu interpretez exemplul, în viziunea filmului dictatura în general este rea, iar intelectualul, bun. Probabil pentru a facilita această lectură autorul îl utilizează pe *cel*.

Aceeaşi folosire se poate constata şi în exemplul următor, unde, din întregul context, se vede că *editorii cei veroşi* se referă la toţi editorii (sintagma redând opinia, ironizată de autor, potrivit căreia editorii în general sunt veroşi):

(16) Astăzi, la „Forumul Naţional al Culturii", desfăşurat la Ateneu, Preşedintele nostru, trecând în revistă starea domeniilor culturii, a început cu cartea. Iar cartea, a constatat Domnia Sa, este făcută de edituri private, adică de societăţi comerciale care urmăresc un profit. Treacă-meargă, asta e. Numai că acest profit — şi asta deja nu mai poate fi trecut cu vederea — „este obţinut pe seama cititorilor şi autorilor".

BDD-V1114 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

Trecem peste sub-tema diabolizării profitului, dragă celor care şi-au trăit cea mai mare parte a vieții în economii ale falimentului ținute în viață de economiile mondiale ale profitului, şi ne oprim la categoria „pe seama căreia" obțin **editorii cei veroşi** profiturile. Aceasta este în primul rînd categoria cititorilor. (G. Liiceanu, *Uşa interzisă,* 317–318)

Cum însă adjectivele în *cel* au adesea o citire restrictivă, se pune întrebarea care este deosebirea între construcțiile cu şi fără *cel*. Cred că nuanța de sens a fost corect surprinsă de Tasmowsky-De Ryck (1994) (reluată şi de Vasilescu 2009):

(17) „*cel* în sintagmele N+*ul cel* Adj are drept rol faptul de a se referi la un obiect pe care vorbitorul, ca şi ascultătorul, îl au deja prezent în universul lor de cunoştințe, «cel pe care îl ştim», indiferent care ar fi originea acestei cunoştințe. Cu articolul definit se presupune că un singur referent există într-un anumit context. Cu *cel*, se aminteşte că acest referent este cunoscut de noi ca fiind «Adj»." (Tasmowski-De Ryck 1994, p. 19)

În Cornilescu şi Giurgea (2013: 409), discutând *maşina nouă* vs *maşina cea nouă* (restrictiv), am formulat această intuiție astfel:

(18) „it seems that the double definiteness construction presupposes familiarity with the sub-set which the AP introduced by *cel* creates inside the NP class. Thus, for (162)b [*maşina cea nouă*] to be used, it is necessary that the speaker and hearer have some shared knowledge about the existence of a car which can be identified as being new, in opposition with other cars. This does not mean that the DPs with double definiteness must be discourse-given: they can be new in the discourse. What seems to be required is shared knowledge about the referent, which is not necessarily active in the context. [*Cel*-AP] constituents thus resemble demonstratives in their evocative use."

Cornilescu şi Nicolae (2011) menționează şi ei accesibilitatea contextuală, dar o atribuie proprietății introduse de modificator; totuşi, din exemplele pe care le dau se vede că această accesibilitate contextuală sau proeminență (*saliency*) se referă nu la proprietate însăşi, ci la proprietatea aplicată la indivizii din clasa N, deci la obiectul caracterizat prin proprietatea complexă $\lambda x.N(x) \wedge A(x)$:

(19) „Informally, modifiers introduced by *cel* express identifying properties (in the sense of Strawson 1950), and are both emphatic and contrastive. The property introduced by *cel* should be salient, contextually accessible. A property may be salient for various reasons: because it is perceptually accessible (*fata cea cu pălărie* 'the girl with a hat', *cartea cea de acolo* 'the book over there'), because it is a familiar attribute of an object (*fiul cel mai mare* 'the elder son'), or because it is a stereotypical property (a nickname, a generic attribute: *cerul cel albastru* 'the blue sky'). The selected property is presented as familiar, actually as more familiar than any other accessible properties."

De aici decurge folosirea foarte frecventă a construcției pentru a identifica indivizi dintr-o serie cunoscută pe baza unor proprietăți bine cunoscute pentru acea serie:

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

(20) a. fiul cel mic
b. degetul cel mare
c. bunica cea albă a lui Obama (http://www.9am.ro/comentarii/articol/49453/)
d. [context: patru rochii purtate de Andra la „Românii au talent" sunt prezentate, internauții sunt invitați să voteze] Rochia cea albă este cea mai frumoasă (3 răspunsuri din 6 folosesc *rochia cea albă*) (www.acasatv.ro/...)

4. Analiză

Explicația cel mai des oferită pentru limitarea construcției la modificatori intersectivi, ce pot fi predicativi, este că avem de-a face cu o relativă redusă, modificatorul fiind, de fapt, un predicat (Cornilescu 2004; Campos şi Stavrou 2004; pentru greacă – Alexiadou şi Wilder 1998; Campos şi Stavrou 2004). Subscriu şi eu la acest punct de vedere. Din faptul că modificatorul poate avea o citire restrictivă, conchid că relativa este restrictivă – întrucât o citire nonrestrictivă poate fi considerată un caz particular al celei restrictive (când intersecția dintre GN şi Modificator coincide cu GN), dar nu şi invers (citirea restrictivă nu poate fi derivată dintr-una nonrestrictivă: dacă în 11, sau 20a, se interpretează modificatorul ca un predicat parentetic aplicat referentului deja identificat de GN+Def, ar trebui să putem folosi *calculatorul* sau *fiul* fără modificator în contextele respective, ceea ce este exclus, întrucât numele singur nu oferă informație suficientă pentru a ajunge la o referință unică).

Admițând ipoteza cea mai simplă privitoare la corespondența între sintaxă şi semantică, consider că citirea restrictivă presupune ataşarea relativei în interiorul complementului lui D (determinantul legând variabila despre care se predică atât proprietatea exprimată de GN cât şi cea exprimată de relativă)[1].

Totuşi *cel* nu este un element relativizator precum *care*: atât proprietățile distribuționale notate în secțiunea 2, cât şi cele semantice (v. secțiunea 3) indică un raport între *cel* şi structura funcțională a GN, şi o înrudire cu demonstrativele, fapt care este întărit de proveniența lui *cel* dintr-un demonstrativ.

Pentru a formaliza ideea unui raport de selecție între relativă şi o categorie funcțională nominală, adopt analiza relativelor ca structuri propoziționale selectate de elemente funcționale nominale, în care GN „pivot" ocupă o poziție de specificator în loc ca N să fie centrul (Kayne 1994; Bianchi 1999). Admit că relativizarea comportă un centru special deasupra propoziției relative, în specificatorul căruia GN-ul „pivot" este atras (Bianchi 1999), operație care are totodată drept rezultat nominalizarea structurii (Bhatt 2002) – de unde denumirea de NomP pentru această proiecție, vezi (21).

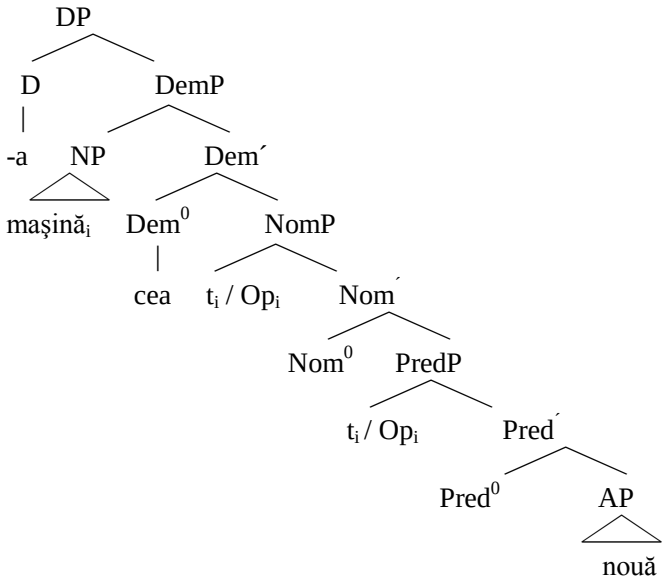
În legătură cu relativele reduse, consider că ele conțin un PredP în loc de CP (Campos şi Stavrou 2004; Giurgea şi Soare 2010a,b).

Am îndeplinit astfel cerința ca relativele să fie vizibile pentru selecție de către centrele funcționale nominale. Rămâne să identificăm centrul funcțional implicat – despre care putem presupune că este exprimat prin *cel*. Pe baza presupoziției de familiaritate cu referentul identificabil prin conjuncția de proprietăți [[GN]] $\wedge$ [[Modificator]], consider că centrul *cel* este de tip Dem. Aceasta explică şi coocurența cu articolul definit, ştiut fiind că demonstrativele pot urma N+D în română (de ex. *casa aceasta mare*). Iată, aşadar, structura propusă:

[1] Din analizele prin relativizare propuse până acum, doar Campos şi Stavrou (2004) admit ataşarea sub nivelul D.

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

(21)

Pentru relativele finite, ca în 2, structura este aceeaşi, doar că NomP selectează un CP în loc de PredP.

Marcarea D definit pe N se face fie prin ridicarea lui N la D sau a GN la SpecGD (vezi Cinque 2004), fie prin acord între D şi N (Cornilescu şi Nicolae 2011), după cum preferăm să analizăm articolul sufixal în general.

Spre deosebire de structurile cu demonstrative standard, *cel* poate fi precedat de un grup, nu numai de centrul N singur:

(22) a. rochia Mariei cea nouă
b. * rochia Mariei aceea / aceasta

De aceea am propus o poziție de grup pentru nume, ca specificator al lui *cel*. Pentru demonstrativele obişnuite, se poate presupune o poziție în SpecDem corelată cu atragerea lui N la Dem^0 şi apoi la N^0 (cf. Giusti 1993, Cornilescu 1993) sau chiar atragerea centrului N^0 la Dem^0 (centru complex).

Mutarea lui GN la SpecDem are efect interpretativ: creează o structură în care *cel* are două argumente (de tip proprietate), fapt care permite să se evidențieze rolul de proprietate specială, identificatoare, al relativei introduse prin *cel* şi totodată de a păstra citirea restrictivă:

(23) [[cel]] = $\lambda A\, \lambda N\, \lambda x\, (A(x) \wedge N(x))$, ddacă există un unic referent, familiar, descris de $\lambda x(A(x) \wedge N(x))$

Cercetările recente asupra semanticii demonstrativelor le consideră un caz particular de descripție definită. Astfel, potrivit lui Wolter (2006), demonstrativele se deosebesc de definite prin faptul că modifică situația la care se evaluează predicatul GN, restrângând-o la o sub-situație proeminentă (*salient subsituation*). Ideea de bază este că demonstrativele operează asupra restricției contextuale implicate în interpretarea determinantului, iar această restricție este furnizată de argumentul de tip situație al GN. La definitele „nemarcate” (cele cu articol

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

definit), situația de evaluare este situația curentă a discursului (*default situation*); demonstrativele o înlocuiesc cu o situație diferită, proeminentă (*salient non-default situation*). În cazul folosirii evocatoare sau emotive a demonstrativelor, cunoştinţele împărtăşite de participanții la discurs constituie baza pentru această situație proeminentă (vezi Wolter 2006: 84). Se poate astfel susține că, în cazul lui *cel*, cunoaşterea evocată este explicită: aceea a referentului identificat, în cadrul seriei descrise de proprietatea N, prin proprietatea A.

Plasarea lui *cel* în Dem explică incompatibilitatea cu demonstrativele şi imposibilitatea recursiei lui *cel* (nu există mai multe nivele Dem).

Incompatibilitatea cu adjectivele prenominale nerestrictive (v. 7b) este prezisă de structura din 21 în combinație cu principiul potrivit căruia un modificator nerestrictiv trebuie să aibă *scope* asupra tuturor modificatorilor restrictivi; un adjectiv prenominal nu poate fi decât plasat în GN-ul subiect, deci nu poate lua *scope* asupra predicatului, care totuşi este restrictiv; de aceea, doar adjectivele intensionale, care ocupă poziția prenominală fără a fi nerestrictive, sunt admise – vezi 8 (*cel* şi adjectivele postnominale pot fi contextual / pragmatic nerestrictive, dar semantic sunt restrictive; adjectivele prenominale ce nu sunt intensionale sunt marcate *formal* ca nerestrictive). Incompatibilitatea cu ordinalele prenominale (care ocupă SpecGD) decurge din faptul că prin intersecția cu modificatorul în *cel* se ajunge la referință unică (v. regula din 23), nemaifiind posibilă selecția operată de ordinal; tot de aceea (ca şi datorită poziției foarte înalte, Dem) nu se mai pot ataşa adjective postnominale la dreapta modificatorului cu *cel*.

Citirea nerestrictivă, caracteristică registrului literar, se poate explica în felul următor: pentru a introduce o proprietate suplimentară, neidentificatoare, se prezintă proprietatea ca ceva deja cunoscut (accesibil prin percepție – ne imaginăm scena descrisă de autor ca fiind în fața ochilor – sau ca parte a fondului de cunoştinţe al personajelor din text).

Compatibilitatea structurii cu numele proprii (v. 24) a fost folosită ca argument pentru ideea că primul membru este un GD (Cornilescu 2004):

(24) a. Ştefan cel Mare
b. Radu cel cu barbă

Se poate însă susține că 24 reprezintă o altă construcție, de tip „apoziție integrată”, o construcție care este posibilă şi în alte limbi, care nu au construcția cu dublă definitudine (vezi (25)) şi se deosebeşte de cea cu dublă definitudine prin faptul că al doilea element poate fi un GDet cu un nume (sau adjectiv nominalizat) (vezi (26)):

(25) a. Philippe le Bel (fr.)
b. William the Conqueror (engl.)
(26) a. Maria blonda / vânzătoarea
b. * fata frumoasa / studenta

Chiar admițând că 21 ilustrează structura cu dublă definitudine, nu este necesar să conchidem că primul membru trebuie să fie GD: numele propriu este un N+D; se poate presupune că trăsătura N permite satisfacerea structurii din 21, iar trăsătura D permite satisfacerea trăsăturii +def a lui D fără inserarea articolului sufixal (pentru proprietățile de GD ale grupurilor cu nume propriu pe primă poziție, vezi Miron-Fulea, Dobrovie-Sorin şi Giurgea 2013). În poziția SpecDem, numele propriu este constrâns să-şi schimbe denotația la tipul

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

proprietate, desemnând proprietatea de a fi numit „N”, printr-o regulă obişnuită la numele proprii:

(27) [[Radu]] → λx. x este numit „Radu”.

Constrângerea nu intervine decât la acest nivel, nu şi în interiorul GN. De aceea, în privința modificării, numele propriu se comportă ca nume propriu referențial (nu admite adjective restrictive). Drept consecință, singura posibilitate de a ataşa modificatori restrictivi este folosirea construcției cu dublă definitudine (vezi Miron-Fulea, Dobrovie-Sorin şi Giurgea 2013).

5. Variante ale construcției în limba veche

În limba veche (secolele XVI-XVII), *cel* la inițiala DP mai apare încă, sporadic, ca demonstrativ; cel mai des apare însă în elipsă şi în construcția cu dublă definitudine, ca şi astăzi:

(28) a. cu brațul celu înraltu (PH 135.12)
b. Se nu neace mienre vihorrulu cel de apă (PH 68.16)

Există însă şi o serie de cazuri în care *cel*, deşi este singurul determinant, pare a fi asociat unui modificator întocmai cum este *cel* în construcția cu dublă definitudine (vezi Giurgea 2013):

(i) *cel* + N + Modificator

În următoarele exemple, *cel* nu poate fi parafrazat printr-un demonstrativ (de pildă, în contextul din 29, folosirea expresiilor *acel bou viu* sau *boul acela viu* nu este potrivită, deoarece, existând un singur bou viu în context, nu este nevoie de folosirea demonstrativului pentru a restrânge domeniul de evaluare a descripției). Este vorba de contexte în care proprietatea exprimată de grupul N+Atribut este deja satisfăcută de o singură entitate în situația curentă şi *cel* pare a fi folosit pentru a semnala familiaritatea, accesibilitatea contextuală a entității ce satisface această proprietate:

(29) Să atare bou împunge-va pre boul altui om şi va muri, vândză **cel bou viu** şi să împarță cu prețul, **cel bou mort** încă-l împarță (PO 249, Exod 21.35)
(30) un om avea doi feciori. Şi zise cel mai tânăr părintelui: „Părinte, dă-mi ce mi se cade partea den avuție”. Şi împărți lor avuțiia. Şi nu după multe zile, adună tot **cel fecior mic** şi se duse întru o parte, departe, şi acolo răsipi avuțiia lui; (...) Derept aceaia **cel fecior mai mare** cheamă-se derepții, că au dereptate (CC_2 20–23)
(31) Luo iară Iosif amândoi feciorii săi pre Efrem în mâna dereaptă, de către **cea mână stângă** a lu Israil şi Manaseiu în mâna stângă, de către **cea mână dereaptă** a lu Israil şi-i luo la sine (PO 171, Geneza 48.13)
(32) (Batâr Andreiaş) nimeri la nişte păcurari, unul săcui, altul muntean. Şi le spuse cum el iaste Batâr Andreiaş, craiul Ardealului, şi cum i s-au întâmplat de s-au bătut cu Mihai-vodă şi l-au scos din țară şi cum fugind să scape în Țara Leşască, el au rătăcit şi au flămânzit. Iar acei 2 păcurari îl duseră la lăcaşul lor, de-l ospătară şi după ospăț,

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

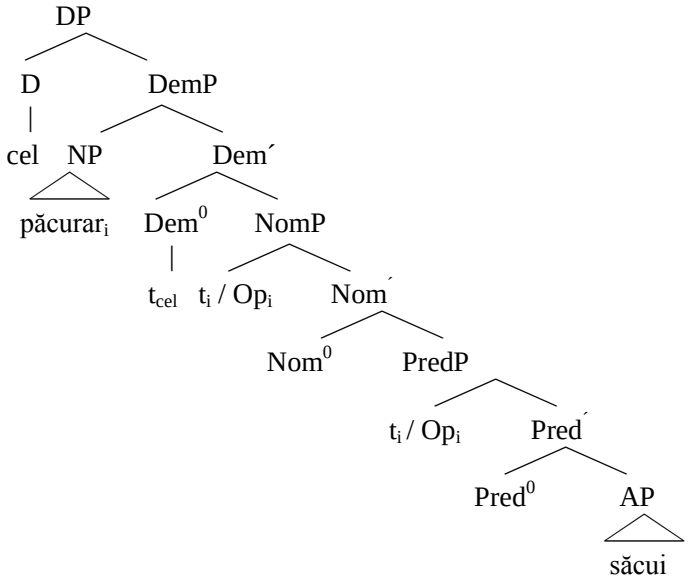
el să rugă celor păcurari ca să-l povățuiască. Deci să sculă **cel păcurar săcui** de să făcu a-l povățuire, şi-i tăie capul (LC 134)

În toate aceste exemple, parafraza cea mai potrivită în limba de astăzi este construcția cu dublă definitudine. De altfel, în continuarea lui 31 întâlnim chiar construcția cu dublă definitudine:

(33) Ce Izdrail tinse **mâna sa cea dereaptă** şi o puse pre capul celui mai mic, lu Efrem şi **mâna cea stângă** pre capul lu Manasei (PO 171, Geneza 48.14)

Asemănarea de sens şi folosirea aceluiaşi element *cel* susțin ideea că această construcție şi construcția cu dublă definitudine au la bază aceeaşi structură. Analiza pe care am formulat-o în secțiunea a patra permite derivarea celor două construcții din aceeaşi structură de bază. Astfel, consider că ambele construcții au la bază reprezentarea din (21), singura diferență fiind că la construcția din (i), *cel* se mută la D în loc ca GN din SpecDem să marcheze definitudinea:

(34)

(ii) *cel* + Modificator + N

Aceeaşi situație, în care *cel* nu poate fi parafrazat printr-un demonstrativ, ci pare legitimat de un modificator, apare şi în unele grupuri în care *cel* este la inițiala GD şi este separat de nume printr-un grup adjectival sau prepozițional (cu prepoziții, cel mai des apare *cel de pe urmă N*, păstrat şi astăzi ca urmare a includerii grupului *de pe urmă* în rândul ordinalelor). Astfel, în 35, parafraza cu un demonstrativ nu este potrivită: (35a) se referă la oamenii bogați în general, nu la un grup anumit, care ar fi distins, prin folosirea demonstrativului, de alți oameni bogați; la fel în (35b); de altfel, corespondentele slave ale sintagmelor nominale cu *cel* din (35) nu conțin demonstrative (vezi (36)):

(35) a. feațeei tale rruga-se-vor **cei bogați oamenri** (PH 44.13)
b. cinre se va muta în **cel svântu dealu al tău** ? (PH 14.1)

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

(36) cei bogați oameni = bogatii ljudstii
cel svântu dealu al tău = vŭ žilište tvoem
(37) nu toate ceale vechi cărți (C Cant 39)
(38) Nicopoe doao sânt, una mare, alta mică să chiamă... au făcut şi el **cea mai mică Nicopoe**[1] (C Cant 25)
(39) unii de cei sfinți părinți (Moxa 139r)
(40) să fericescu mulți împărați, crai domni, boiari, pentru noroc[ul] ce au în viața lor, după pofta şi voia **celor trupeşti lucru[ri]**, cum avuții multe să aibă, cu cinste, cu îndelungări de stăpîniri şi altele ca acestea (RP 483)

Adopt pentru aceste exemple o variantă a analizei din 34 tructura de bază este aceeaşi, doar că modificatorul (probabil întregul PredP – întreaga relativă) se mută la SpecDem, în loc să se mute GN:

(41) $[_{DP}\ [_{D}$ cei$][_{DemP}\ [_{PredP}\ t_i\ [Pred^0\ [_{AP}$ bogați$]]]]\ [\ [_{Dem}t_{cel}]\ [_{NomP}$ oamenr$i_i\ [Nom^0\ t_{PredP}]]]]]$

În limba veche mai existau şi alte variante ale construcției:

(iii) N-def *cela* A-def, posibil rezultată din contaminarea construcției N-*cel*-A cu construcția care va fi ilustrată sub (iv):

(42) a. cu totu gându*l* cela bunru*l* (CV 23v 3–4)
b. întru împărățiia lui ceaia nesfîrşita şi fericita (CC_2 20)

Pentru această variantă, propun aceeaşi structură ca în 21, cu deosebirea că, în relativa redusă introdusă prin *cela*, are loc un acord în definitudine (*cela* selectează un grup în care trăsătura +def percolează de la GN şi AP la PredP şi NomP).

(iv) N-def A-def (v. Croitor 2008): este o construcție mai rară, poate o relicvă a construcției cu dublă definitudine din româna comună (vezi Giurgea 2012, 2013):

(43) a. ca aspida surda ce-şi astupă urechile sale (PH 57.5)
b. numelui tău marelui (PS 98.3)

Dacă structura de bază este aceeaşi, trebuie presupus că centrul Dem^0 este vizibil doar prin trăsătura +def transmisă predicatului – aşadar percolarea lui +def din 42 joacă aici rolul de a legitima un centru Dem nul.

În concluzie, datele limbii vechi sunt deosebit de interesante, întrucât susțin ideea că dubla definitudine din construcția cu *cel* a românei moderne nu înseamnă existența a două grupuri determinant, ci activarea a două nivele funcționale ale unui singur grup determinant: D (marcând definitudinea) şi Dem (marcând, aici, familiaritatea cu existența unei partiții asupra GN realizată prin aplicarea proprietății exprimate de modificatorul pe care construcția cu *cel* îl pune în evidență).

[1] Aici nu avem de-a face cu un superlativ. Cum arăt în Giurgea (2013: §2.3.2.2), *cel* încă nu se gramaticalizase ca element de formare a superlativului la această dată.

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

CORPUS

C Cant – Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoriia Țării Rumâneşti*. În Mihail Gregorian (ed.), *Cronicari Munteni*, I. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 1–80.

CC_2 – Coresi, *Evanghelia cu învățătură,* Braşov, 1581, ed. Sextil Puşcariu, Alexie Procopovici, Bucureşti, 1914.

CP – Coresi, *Psaltire slavo-română,* Braşov, 1577, ed. Stela Toma, Bucureşti, 1976.

LC – *Letopisețul Cantacuzinesc*. În Mihail Gregorian (ed.), *Cronicari Munteni*, I. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 81–224.

Moxa – Mihail Moxa, *Cronograf,* 1620; ed. G. Mihăilă, Bucureşti, Minerva, 1989.

PH – *Psaltirea Hurmuzaki* [c. 1490–1516], ed. I. Gheție, M. Teodorescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

PO – *Palia,* Orăştie, 1582; ed. Viorica Pamfil. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968.

PS – *Psaltirea Scheiană* [1573–1583], ed. I.-A. Candrea, Bucureşt, Socec & Co., 1916.

RP – Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țărâi Rumâneşti*. În Mihail Gregorian (ed.), *Cronicari Munteni*, I. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 225–579.

BIBLIOGRAFIE

Alexiadou, Artemis, Mihaela Marchiş, 2009, „On the distribution of adjectives in Romanian: the *cel* construction", în Enoch O. Aboh, Elisabeth van der Linden, Josep Quer, Petra Sleeman (eds), *Romance Languages and Linguistic Theory: Selected papers from 'Going Romance' Amsterdam 2007*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 161–178.

Alexiadou, Artemis, Chris Wilder, 1998, „Adjectival modification and multiple determiners", în Artemis Alexiadou, Chris Wilder (eds), *Possessors, predicates and movement in the DP*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 303–332.

Bhatt, Rajesh, 2002, „The Raising Analysis of Relative Clauses: Evidence from Adjectival Modification", *Natural Language Semantics*, 10, p. 43–90.

Bianchi, Valentina, 1999, *Consequences of Antisymmetry: Headed Relative Clauses*, Berlin, Mouton de Gruyter.

Campos, Hector, Melita Stavrou, 2004, „Polydefinites in Greek and Aromanian", în Olga Tomic (ed.), *Balkan syntax and semantics*, Amsterdam, John Benjamins, p. 137–173.

Cinque, Guglielmo, 2004, „A Phrasal Movement Analysis of the Romanian DP", în A. Minut, E. Munteanu (ed.), *Studia Linguistica et Philologica in honorem D. Irimia*, Iaşi, Editura Universității „A. I. Cuza", p. 129–142.

Cornilescu, Alexandra, 1993, „Notes on the Structure of the Romanian DP and the Assignment of the Genitive Case", *University of Venice Working Papers in Linguistics*, 3, nr. 2, p. 107–133.

Cornilescu, Alexandra, 2004, „În legătură cu conceptul de pronume semiindependent. Observații asupra articolului adjectival *cel*", în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Tradiție şi inovație în studiul limbii române*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, p. 51–62.

Cornilescu Alexandra, 2007, „Despre trăsăturile periferice şi cum le-am putea folosi", în Rodica Zafiu, Camelia Stan, Alexandru Nicolae (eds), *Studii lingvistice, Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, p. 43–56.

Cornilescu, Alexandra, Ion Giurgea, 2013, „The Adjective", în Carmen Dobrovie-Sorin, Ion Giurgea (eds), *A Reference Grammar of Romanian. I: The Noun Phrase*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 355–529.

Cornilescu, Alexandra, Alexandru Nicolae, 2011, „Nominal Peripheries and Phase Structure in the Romanian DP", *Revue roumaine de linguistique*, LVI, nr. 1, p. 35–68.

Croitor, Blanca, 2008, „Determiner Spreading in Old Romanian", comunicare prezentată la workshopul *Grammaticalization and Pragmaticalization in Romanian*, Bucureşti, 3–4 octombrie.

BDD-V1114 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)

Giurgea, Ion, 2005, „La linéarisation des adjectifs en roumain: mouvement du N ou contraintes sémantiques?", în Martine Coene, Liliane Tasmovski (eds), *On Space and Time in Language*, Cluj, Clusium, p. 51–73.
Giurgea, Ion, 2012, „The Origin of the Romanian "Possessive-Genitival Article" *al* and the Development of the Demonstrative System", *Revue roumaine de linguistique*, LVII, 1, p. 35–65.
Giurgea, Ion, 2013, *Originea articolului posesiv-genitival* al *şi evoluţia sistemului demonstrativelor în română*, Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române.
Giurgea, Ion, Carmen Dobrovie-Sorin, 2013, „Nominal and Pronominal Possessors in Romanian", în Anne Carlier, Jean-Christophe Verstraete (eds), *Genitive Case and Genitive Construction*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 105–139.
Giurgea, Ion, Elena Soare, 2010a, „Predication and the Nature of Non-Finite Relatives in Romance", în Anna Maria Di Sciullo, Virginia Hill (eds), *Edges, Heads and Projections: Interface Properties*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 313–353.
Giurgea, Ion, Elena Soare, 2010b, „Modal non-finite relatives in Romance"; in Martin Becker, Eva-Maria Remberger (eds), *Modality and Mood in Romance: Modal interpretation, mood selection, and mood alternation*, Berlin, New York, De Gruyter, p. 57–80.
Giusti, Giuliana, 1993, *La sintassi dei determinanti*, Padova, Unipress.
Grosu, Alexander, 1994, *Three Studies in Locality and Case*, Londra, New York, Routledge.
Kayne, Richard, 1994, *The Antisymmetry of Syntax*, Cambridge, Mass, MIT Press.
Manoliu, Maria, 1993, *Gramatică, pragmatică şi discurs*, Bucureşti, Litera.
Miron-Fulea, Mihaela, Carmen Dobrovie-Sorin, Ion Giurgea, 2013, „Proper names", în Carmen Dobrovie-Sorin, Ion Giurgea (eds), *A Reference Grammar of Romanian. I: The Noun Phrase*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, p. 719–745.
Tasmowski-De Ryck, Liliane, 1994, „Câteva observaţii privind folosirea articolului definit şi a articolului adjectival", *Limbă şi literatură*, 2, p. 14–19.
Vasilescu, Andra, 2009, „Cel: categorie semilexicală", în Rodica Zafiu, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (eds), *Studii de gramatică. Omagiu doamnei profesoare Valeria Guţu Romalo*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 265–287.
Wolter, Lynsey Kay, 2006, *That's that: The Semantics and Pragmatics of Demonstrative Noun Phrases*, teză de doctorat, University of California – Santa Cruz.

THE DOUBLE DEFINITENESS CONSTRUCTION IN MODERN ROMANIAN AND IN THE OLD LANGUAGE

(*Abstract*)

I present the distributional and semantic properties of the construction N+def.art.–*cel*– Modifier in contemporary Romanian, and I argue that a number of constructions of old Romanian (*cel*–N–Modifier, *cel*–Modifier–N, N-def A-def) represent variants of this construction, relying on a common underlying structure. I show that modifiers introduced by *cel* can be both non-restrictive and restrictive. Based on the restrictive use, which cannot be derived from the non-restrictive one, I analyze these modifiers as predicates of DP-internal reduced relatives. Adopting an analysis of relatives along the lines of Bianchi (1999) and Bhatt (2002), I propose that the reduced relative (represented as the nominalization of a predicate phrase, a NomP embedding a PredP) is selected by *cel*, which heads the DemP, situated immediately below DP. The NP is attracted in SpecDem and its definiteness marking serves to license the D-level. The proposal that *cel* is Dem is based on the interpretation of this construction, which, in the case of the restrictive use, appears to differ from intersective modification without *cel* by signaling familiarity with the referent described by the complex property formed by the noun phrase and the modifier. The proposal that double definiteness in Romanian involves a single DP (rather than two) is further supported by the existence, in old Romanian, of constructions with the same interpretation (including the necessary presence of a modifier) in which *cel* heads the DP and there is no other determiner.

BDD-V1114 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 23:44:17 UTC)